

Fråga om utskrivning av en patient som av domstol har överlämnats till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning i förening med beslut om utvisning

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot psykiatriska kliniken vid Västerviks sjukhus inom Landstinget i Kalmar län. AA anförde i huvudsak följande. I augusti 2004 blev hennes man mördad av BB. Mordet ägde rum i hennes barns närvaro. BB dömdes av Oskarshamns tingsrätt den 24 november 2004 för mord och misshandel till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Genom ett beslut i domen utvisades BB ur riket och förbjöds att återvända hit före den 24 november 2014. Göta hovrätt fastställde tingsrättens dom den 10 januari 2005. Redan i mars 2005 verkställdes beslutet om utvisning. BB befinner sig nu i sitt hemland och lever, enligt uppgift, utan vare sig vård eller tillsyn av någon myndighet. – AA ifrågasatte på vilka grunder BB hade blivit utskriven från den rättspsykiatriska vården och hur skyddet för brottsoffer hade beaktats.

Utredning

Inledningsvis inhämtades journalen beträffande BB från den psykiatriska kliniken vid Västerviks sjukhus.

Anmälan remitterades därefter till landstingsstyrelsen, Landstinget i Kalmar län, för utredning och yttrande över vad som framförts i anmälan. I remissen angavs att det av yttrandet, mot bakgrund av bestämmelserna i 17 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, jämfört med bestämmelserna i 29 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT, skulle särskilt framgå vilken myndighet som initierade att verkställighet av utvisningsbeslutet skulle ske samt de överväganden som Västerviks sjukhus gjorde i saken. Av yttrandet skulle även framgå om bestämmelsen i 11 § fjärde stycket förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård hade tillämpats i ärendet.

Landstingsstyrelsen, genom dess ordförande CC och landstingsdirektören DD, inkom med följande yttrande (i yttrandet omnämnd bilaga har här utelämnats; JO:s anm.).

Chefsöverläkare EE, psykiatriska kliniken, och överläkare FF, rättspsykiatriska enheten, Västerviks sjukhus, har i yttrande 2005-05-19 redogjort för vården av patienten under tiden 2004-11-10–2005-03-15. Vidare har redovisats de åtgärder som vidtagits fram till dagen för utvisning. Yttrandet bifogas.

I yttrandet redovisas bl.a. patientens medicinering, symptom och beteende samt en medicinsk bedömning att behov av vård inte längre förelåg. Av läkarnas yttrande framgår vidare att de tagit kontakt med Socialstyrelsen, som gjorde bedömningen att det inte fanns några hinder för utvisning. Härefter kontaktades polismyndigheten i Kalmar län, som verkställde utvisningen den 15 mars 2005.

Landstingsstyrelsen konstaterar att ansvariga läkare vid Västerviks sjukhus – mot bakgrund av den medicinska bedömningen av patienten – tog initiativ till verkställighet av utvisningsbeslutet. Vad gäller bestämmelsen i 11 § fjärde stycket förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård angående underrättelse till patientens hemlands ambassad eller konsulat överlämnades frågan, enligt överläkare FF, till polisen. Enligt kriminalinspektör GG vid polismyndigheten i Kalmar län togs ingen kontakt med Sri Lankas ambassad, eftersom tillgängliga handlingar bedömdes som tillräckliga för personens inresa i Sri Lanka.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I ett beslut den 5 maj 2006 anförde *JO André* följande.

Rättslig reglering

Beträffande den som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning skall, enligt huvudregeln i 16 § LRV, vården upphöra när det inte längre till följd av den psykiska störning som föranlett beslutet om särskild utskrivningsprövning finns risk för att patienten återfaller i brottslighet som är av allvarligt slag och det inte heller annars med hänsyn till patientens psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång. Frågan om vården skall upphöra prövas av länsrätten efter anmälan av chefsöverläkaren eller efter ansökan av patienten.

Psykiskt störda lagöverträdare som av domstol överlämnas till rättspsykiatrisk vård kan i vissa fall få denna påföljd i förening med beslut om utvisning. Utvisning på grund av brott regleras i utlänningslagen (2005:716). I ärendet behandlas händelser som ägde rum under den tid utlänningslagen (1989:529) var i kraft. Jag har valt att i beslutet hänvisa till den nya utlänningslagen som i aktuella avseenden inte har medfört någon ändring i sak.

Har beslut meddelats om utvisning enligt utlänningslagen får utan hinder av tvångsvården verkställighet av beslutet ske, om det begärs av den myndighet som skall verkställa beslutet och chefsöverläkaren finner att patientens tillstånd tillåter att beslutet verkställs (17 § första stycket LRV jämfört med 29 § första stycket LPT). Tvångsvården upphör i sådant fall när utvisningsbeslutet har verkställts. Chefsöverläkarens bedömning tar endast sikte på om patienten är i sådant skick att han klarar resan vid verkställigheten (prop.1999/2000:44 s. 102).

I 12 kap. 14 § tredje stycket 2 utlänningslagen anges att det är polismyndigheten som skall verkställa domstols dom eller beslut om utvisning på grund av brott. Av 12 kap. 15 § samma lag framgår att en sådan lagakraftvunnen dom eller beslut om utvisning skall verkställas snarast möjligt.

Återbördande till hemlandet av utländska patienter som av domstol har överlämnats till rättspsykiatrisk vård kan även ske genom överförande av verkställigheten enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (internationella verkställighetslagen, IVL) eller i form av hemsändande med stöd av 12 § förordningen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård. Ett överförande av verkställigheten kan enligt IVL bl.a. ske med stöd av den i Strasbourg den 21 mars 1983 undertecknade konventionen om överförande av dömda personer (överförandekonventionen). Vid såväl överförande som hemsändning krävs att Socialstyrelsen har förvässat sig om att fortsatt vård kommer att ges i hemlandet.

Enligt 11 § fjärde stycket förordningen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård skall chefsöverläkaren, i fall då den rättspsykiatriska vården är förenad med särskild utskrivningsprövning, underrätta patientens hemlands ambassad eller konsulat om att avvisning, utvisning, överlämnande eller utlämning till hemlandet kommer att verkställas och att den rättspsykiatriska vården kommer att upphöra.

Bedömning

AA har ifrågasatt grunden för att skriva ut BB från den rättspsykiatriska vården endast några månader efter att han dömts för bl.a. mord. Hon har uppgett att BB efter utvisningen lever ”ett helt normalt liv utan vare sig vård eller tillsyn av myndigheter”.

Jag vill inledningsvis klargöra att JO:s granskning är av rättslig natur och i första hand inriktad på en kontroll av att myndigheterna handlägger enskilda ärenden på ett formellt korrekt sätt. Bedömningsfrågor av medicinsk natur lämpar sig däremot inte för en prövning av JO. Jag kommer därför i det följande inte att beröra de medicinska bedömningar som gjorts beträffande BB:s hälsotillstånd.

Det kan konstateras att BB:s hemland, Sri Lanka, inte har tillträtt den ovan nämnda överförandekonventionen. Det har således inte varit möjligt att i detta fall överföra verkställigheten av den rättspsykiatriska vården med stöd av konventionen. Inte heller hemsändande enligt 12 § förordningen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård har varit aktuellt.

Såsom framgår av redovisningen ovan innebär lagstiftningen på området att en person som genom en dom har överlämnats till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning kan, sedan domen vunnit laga kraft, utvisas utan någon ny rättslig prövning och utan att det ställs krav på fortsatt vård i hemlandet. De enda förutsättningar som uppställs i 17 § LRV, jämförd med 29 § LPT, är att den

myndighet som skall verkställa utvisningsbeslutet begär det och att chefsöverläkaren gör bedömningen att patienten är i ett sådant tillstånd att han klarar transporten.

Jag vill här peka på att den rättsliga regleringen rörande utvisning av personer som har överlämnats till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning har varit föremål för diskussioner i samband med en översyn av reglerna i LRV och LPT (se SOU 1998:32 s. 369 f. och prop. 1999/2000:44 s. 102 f.).

Ett utvisningsbeslut beträffande en patient som genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning inverkar inte på skyldigheten för chefsöverläkaren att fortlöpande överväga om det finns förutsättningar för fortsatt rättspsykiatrisk vård samt att, om han eller hon skulle finna att så inte är fallet, genast anmäla detta till länsrätten i enlighet med regleringen i 16 § LRV. Remissvaret ger intryck av att BB:s medicinska tillstånd var sådant att det möjligen fanns skäl att göra en sådan anmälan till länsrätten. Utredningen ger emellertid inte underlag för mig att påstå att så borde ha skett. Under alla förhållanden valde sjukhuset att aktualisera frågan om verkställighet av utvisningsbeslutet.

Med hänsyn till utformningen av bestämmelserna i 17 § LRV, jämförd med 29 § LPT, framstår det som tveksamt om en psykiatrisk vårdinrättning kan ta initiativet till verkställighet av ett utvisningsbeslut. Som framgått tidigare är det den verkställande myndigheten, i detta fall polismyndigheten, som skall begära att verkställighet skall ske. Chefsöverläkaren skall efter en sådan begäran endast bedöma om patientens tillstånd tillåter att beslutet verkställs. Regleringen på området ger inte stöd för tanken att sjukvårdsinrättningen aktivt skall verka för verkställighet av beslutet, utan denna fråga ankommer det på polismyndigheten att hantera. Mot denna bakgrund kan sjukhusets agerande i verkställighetsärendet ifrågasättas.

Vad beträffar frågan om underrättelseskyldighet enligt 11 § fjärde stycket förordningen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård vill jag anföra följande. Enligt bestämmelsen skall chefsöverläkaren, i fall då den rättspsykiatriska vården är förenad med särskild utskrivningsprövning, underrätta patientens hemlands ambassad eller konsulat om att utvisning kommer att verkställas och att den rättspsykiatriska vården kommer att upphöra. Av remissvaret framgår att överläkaren överlämnade frågan om underrättelse till polismyndigheten och att den inte tog kontakt med Sri Lankas ambassad eftersom tillgängliga handlingar ”bedömdes som tillräckliga för BB:s inresa i Sri Lanka”.

Syftet med den aktuella bestämmelsen är att förebygga att problem uppkommer vid ankomsten till patientens hemland (prop. 1999/2000:44 s. 103). Såsom redogjorts för skall chefsöverläkaren endast göra en bedömning av om patientens tillstånd tillåter att utvisningsbeslutet verkställs och har inte till uppgift att ta ställning till samhällsskyddet. Mot den bakgrunden och då den person som utvisas eventuellt har behov av fortsatt vård är det självfallet av stor vikt att hemlandets

ambassad/konsulat underrättas om att utvisning kommer att ske av en person som har dömts till rättspsykiatrisk vård samt att vården kommer att upphöra i och med att utvisningen verkställs. Denna underrättelseskyldighet kan inte, såsom här skedde, överlämnas till den verkställande myndigheten. Sjukhuset förtjänar kritik för sin hantering av frågan.

I sammanhanget finns det anledning att erinra om att det i 5 kap. 8 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård (SOSFS 2000:12), anges att det i den lokala instruktionen skall finnas anvisningar om hur anmälnings-, underrättelse- och uppgiftsskyldighet enligt LPT och LRV skall fullgöras. I den lokala instruktionen skall även finnas anvisningar för hur sådana skyldigheter enligt andra lagar och förordningar, däribland 11 § fjärde stycket förordningen om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård, skall fullgöras.

Jag har förståelse för AA:s reaktion i anledning av att den rättspsykiatriska vården, till följd av att utvisningsbeslutet verkställdes, upphörde endast några månader efter att domen vunnit laga kraft. Som framgått ovan innebär emellertid lagstiftningen på området att en person, som genom en dom har överlämnats till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning, kan utvisas sedan domen har vunnit laga kraft utan någon ny rättslig prövning av risken för återfall i allvarlig brottslighet eller det fortsatta vårdbehovet. I promemorian ”Utvisning m.m. av personer som av domstol har överlämnats till rättspsykiatrisk vård” (S2006/1186/HS) har Socialdepartementet föreslagit vissa ändringar som här är av intresse. I promemorian föreslås bl.a. att länsrätten vid rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning skall pröva frågan om vårdens upphörande även i de fall där vården har förenats med beslut om avvisning eller utvisning. Om risk för återfall i allvarlig brottslighet föreligger skall, enligt förslaget, utvisning inte få äga rum och vården inte upphöra såvida inte Socialstyrelsen efter kontakt med myndighet i patientens hemland försäkrat sig om patientens fortsatta vård och beslutar om överförande av verkställigheten av den rättspsykiatriska vården enligt IVL.

Promemorian är för närvarande föremål för remiss. JO har beretts tillfälle att lämna synpunkter på förslagen. En kopia av detta beslut kommer att fogas till JO:s remissvar.

Med den kritik som har uttalats ovan avslutas ärendet.